

27 maja 2016

26 lat demokratycznego samorządu

Przed 26 laty, dokładnie 27 maja 1990 roku, odbyły się pierwsze w powojennej historii naszego kraju demokratyczne wybory do rad gmin i miast. Na ich pamiątkę 27 maja obchodzony jest do dziś jako Dzień Samorządu Terytorialnego. Czym w istocie jest samorządność? W bardzo szerokim ujęciu samorząd to „ustalony prawem zakres kompetencji do samodzielnego rozstrzygania spraw określonej społeczności, reprezentowania jej interesów wobec państwa i wykonywania zadań określonych przez ustawy, umowy lub porozumienia”.

Transformacja polityczna dokonana w roku 1989 przyczyniła się do powstania nowego systemu władzy samorządowej w Polsce. W przygotowanej reformie rozwiązano Rady Narodowe, tak gminne jak i na szczeblu wojewódzkim, oddzielono również samorząd od administracji rządowej. W ich miejsce powstały Rady Gmin i Sejmiki Wojewódzkie. Pierwsze demokratyczne wybory samorządowe w Polsce odbyły się 27 maja 1990 roku. Wybierano wtedy jedynie radnych Rad Gmin i Miast.

Sejmiki Wojewódzkie (było ich wtedy czterdzieści dziewięć) składały się z osób delegowanych przez samorządy gminne. Pierwsze prawdziwie wolne wybory samorządowe dały obywatelom naszego kraju możliwość wyboru rad, które uzyskały własne kompetencje, mienie i budżet. Ten dwustopniowy system władzy przetrwał do 1998 roku. Wtedy to wprowadzono zmiany w podziale administracyjnym Polski, utworzono szesnaście

województw, jak i również uchwalono ustawy wprowadzające trzystopniową strukturę samorządu: Rada Gminy, Rada Powiatu, Sejmik Wojewódzki. Reforma administracyjna i samorządowa z 1998 roku jeszcze bardziej umocniła rolę struktur samorządowych w życiu społeczno-gospodarczym.

Podstawę prawną działania obecnego samorządu terytorialnego stanowi Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 roku rozdział VII – gdzie samorząd terytorialny uznaje się za część składową systemu władz publicznych a za najważniejszy element całego systemu uznaje się samorząd gminy. Zgodnie z art. 164 ust. 3 Konstytucji: „gmina wykonuje wszystkie zadania samorządu terytorialnego niezastrzeżone dla gminnych jednostek samorządu terytorialnego.” Jak również ustawy o samorządzie województwa, powiatu i gminy uchwalone przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej w 1998 roku .

Istotnym elementem funkcjonowania polskiego systemu prawnego zwłaszcza w odniesieniu do samorządu terytorialnego jest Europejska Karta Samorządu Lokalnego, określająca zasady, jakim powinny odpowiadać regulacje dotyczące funkcjonowania samorządu lokalnego. Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej w maju 2004 roku wzmocniło jeszcze bardziej rolę samorządów. Najbardziej wzrosła rola struktur wojewódzkich samorządu, które to stały się głównym partnerem dla Komisji Europejskiej. Dysponentami największych środków pomocowych z Unii Europejskiej stały się Regionalne Programy Operacyjne zawiadywane przez poszczególne Urzędy Marszałkowskie. Również w odniesieniu do innych programów finansowanych przez Unię Europejską ich dysponentem na obszarze naszego kraju są samorządy wojewódzkie.

Zadania poszczególnych szczebli samorządu zostały określone w ustawach ustrojowych.

Ponieważ samorząd należy do „władz publicznych”, a jego organy do „organów władz publicznych”, władzami publicznymi w rozumieniu Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej są:

- władza ustawodawcza (Sejm i Senat)
- władza wykonawcza (Prezydent i Premier wraz z Radą Ministrów)
- władza sędziowska (sądy i trybunały).

W odniesieniu do samorządu terytorialnego są odpowiednio:

- władza uchwałodawcza (Sejmik Wojewódzki, Rada Powiatu, Rada Gminy)
- władza wykonawcza (Zarząd Województwa na czele którego stoi Marszałek, Zarząd

Powiatu któremu przewodniczy Starosta, Prezydent Miasta, Burmistrz, Wójt)

- władza sądownicza (sądy i trybunały, Samorządowe Kolegium Odwoławcze).

Jedną z podstawowych cech obecnego systemu samorządowego w Polsce jest brak podporządkowania samorządu administracji centralnej (Rada Ministrów) jak i administracji terenowej (Urzędy Wojewódzkie) oraz brak hierarchicznego podporządkowania mniejszych jednostek samorządu większym. Wszystkie szczeble samorządu są samodzielne i mają określony ustawowo zakres samorządności (gmina nie podlega powiatowi, a powiat województwu). Każdy ze szczebli samorządu dysponuje swoim budżetem i realizuje zadania zgodnie z zapisami ustaw, rozporządzeń i uchwał podejmowanych przez własne organy uchwałodawcze.

Reforma administracji publicznej w roku 1998 oprócz utworzenia samorządu terytorialnego na poziomie powiatowym i wojewódzkim oraz zaprowadzenia nowego trójstopniowego podziału terytorialnego państwa, miała również za zadanie uporządkowanie struktur administracji terenowej (województwie i ich urzędy są jedynie reprezentantami Premiera RP na terenie danego województwa). Do kompetencji wojewodów należy nadzór nad służbami mundurowymi (m.in. policja i straż pożarna) a w odniesieniu do organów samorządu terytorialnego kontrola zgodności podejmowanych uchwał z prawami wyższego stanu. Jedynie w sytuacji klęski żywiołowej obejmującej swym zasięgiem znaczny obszar województwa lub ogłoszenia stanu wojennego pełnię władzy na terenie województwa przejmuje wojewoda. Ale faktycznymi gospodarzami jak i dysponentami budżetów są Marszałkowie Województw.